

DOMSTOLENS DOM (Anden Afdeling)

14. januar 2010 *

I sag C-226/08,

angående en anmodning om præjudiciel afgørelse i henhold til artikel 234 EF, indgivet af Verwaltungsgericht Oldenburg (Tyskland) ved afgørelse af 13. maj 2008, indgået til Domstolen den 26. maj 2008, i sagen:

Stadt Papenburg

mod

Bundesrepublik Deutschland,

har

DOMSTOLEN (Anden Afdeling)

sammensat af formanden for Fjerde Afdeling, J.-C. Bonichot, som fungerende formand for Anden Afdeling, og dommerne C.W.A. Timmermans, K. Schiemann, P. Küris og L. Bay Larsen (refererende dommer),

* Processprog: tysk.

generaladvokat: E. Sharpston
justitssekretær: fuldmægtig K. Malacek,

på grundlag af den skriftlige forhandling og efter retsmødet den 26. marts 2009,

efter at der er afgivet indlæg af:

— Stadt Papenburg ved Rechtsanwalt K. Füsler

— Bundesrepublik Deutschland ved Rechtsanwalt W. Ewer

— Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber ved B. Eggers og D. Recchia, som befuldmægtigede,

og efter at generaladvokaten har fremsat forslag til afgørelse i retsmødet den 9. juli 2009,

afsagt følgende

Dom

- ¹ Anmodningen om præjudiciel afgørelse vedrører fortolkningen af artikel 2, stk. 3, artikel 4, stk. 2, og artikel 6, stk. 3 og 4, i Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter (EFT L 206, s. 7), som ændret ved Rådets direktiv 2006/105/EF af 20. november 2006 (EUT L 363, s. 368, herefter »habitatdirektivet«).

- ² Anmodningen er blevet fremsat i forbindelse med en tvist mellem Stadt Papenburg og Bundesrepublik Deutschland angående det samtykke, denne stat påtænker at give til det udkast til en liste over lokaliteter af fællesskabsbetydning, som Kommissionen for De Europæiske Fællesskaber har udfærdiget, og som omfatter en lokalitet, der ligger ved floden Ems nedstrøms fra denne bys kommunegrænse.

Retsforskrifter

Fællesskabsbestemmelser

3 Habitatdirektivets artikel 2, stk. 3, er affattet som følger:

»De foranstaltninger, der træffes efter dette direktiv, tager hensyn til de økonomiske, sociale og kulturelle behov og til regionale og lokale særpræg.«

4 Det følger af habitatdirektivets artikel 3, stk. 1, at der »oprettes et sammenhængende europæisk økologisk net af særlige bevaringsområder under betegnelsen Natura 2000. Dette net, der består af lokaliteter, der omfatter de naturtyper, der er nævnt i bilag I, og levesteder for de arter, der er nævnt i bilag II, skal sikre opretholdelse eller i givet fald genopretning af en gunstig bevaringsstatus for de pågældende naturtyper og levestederne for de pågældende arter i deres naturlige udbredelsesområde.«

5 Nævnte direktivs artikel 4, stk. 1 og 2, bestemmer:

»1. På grundlag af kriterierne i bilag III (etape 1) og de relevante videnskabelige oplysninger foreslår hver medlemsstat en liste over lokaliteter, og det oplyses, hvilke naturtyper efter bilag I og hvilke naturligt hjemmehørende arter efter bilag II der findes på disse lokaliteter. [...]

Listen sendes til Kommissionen inden tre år efter direktivets meddelelse sammen med oplysninger om hver lokalitet. [...]

2. På grundlag af kriterierne i bilag III (etape 2) og for hver af de fem biogeografiske områder, der er nævnt i artikel 1, litra c), nr. iii), og for hele det område, der er nævnt i artikel 2, stk. 1, opstiller Kommissionen i forståelse med hver af medlemsstaterne og på grundlag af medlemsstaternes lister et udkast til en liste over lokaliteter af fællesskabsbetydning, hvoraf det fremgår, på hvilke lokaliteter der findes en eller flere prioriterede naturtyper, eller hvor der lever en eller flere prioriterede arter.

De medlemsstater, hvis lokaliteter med en eller flere prioriterede naturtyper og en eller flere prioriterede arter i udstrækning udgør mere end 5% af deres område, kan i forståelse med Kommissionen anmode om, at kriterierne i bilag III (etape 2) anvendes mere smidigt ved udvælgelse af alle lokaliteter af fællesskabsbetydning på deres område.

Den liste over lokaliteter, der er udvalgt som lokaliteter af fællesskabsbetydning, [...] vedtages af Kommissionen efter fremgangsmåden i artikel 21.«

- 6 Bilag III til habitatdirektivet bestemmer i bilagets etape 2, der har overskriften »Vurdering af betydningen for Fællesskabet af de lokaliteter, der er opført på de nationale lister«, følgende:

» 1. Samtlige af medlemsstaterne i etape 1 udpegede lokaliteter, hvor der findes prioriterede naturtyper og/eller prioriterede arter, betragtes som lokaliteter af fællesskabsbetydning.

7 Habitatdirektivets artikel 6, stk. 2-4, bestemmer:

»2. Medlemsstaterne træffer passende foranstaltninger for at undgå forringelse af naturtyperne og levestederne for arterne i de særlige bevaringsområder samt forstyrrelser af de arter, for hvilke områderne er udpeget, for så vidt disse forstyrrelser har betydelige konsekvenser for dette direktivs målsætninger.

3. Alle planer eller projekter, der ikke er direkte forbundet med eller nødvendige for lokalitetens forvaltning, men som i sig selv eller i forbindelse med andre planer og projekter kan påvirke en sådan lokalitet væsentligt, vurderes med hensyn til deres virkninger på lokaliteten under hensyn til bevaringsmålsætningerne for denne. På baggrund af konklusionerne af vurderingen af virkningerne på lokaliteten, og med forbehold af stk. 4, giver de kompetente nationale myndigheder først deres tilslutning til en plan eller et projekt, når de har sikret sig, at den/det ikke skader lokalitetens integritet, og når de — hvis det anses for nødvendigt — har hørt offentligheden.

4. Hvis en plan eller et projekt, på trods af at virkningerne på lokaliteten vurderes negativt, alligevel skal gennemføres af bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser, herunder af social eller økonomisk art, fordi der ikke findes nogen alternativ løsning, træffer medlemsstaten alle nødvendige kompensationsforanstaltninger for at sikre, at den globale sammenhæng i Natura 2000 beskyttes. Medlemsstaten underretter Kommissionen om, hvilke kompensationsforanstaltninger der træffes.

Hvis der er tale om en lokalitet med en prioriteret naturtype og/eller en prioriteret art, kan der alene henvises til hensynet til menneskers sundhed og den offentlige sikkerhed eller væsentlige gavnlige virkninger på miljøet, eller, efter udtalelse fra Kommissionen, andre bydende nødvendige hensyn til væsentlige samfundsinteresser.«

Nationale bestemmelser

- 8 Forfatningens (Grundgesetz) artikel 28, stk. 2, er affattet som følger:

»Inden for de i loven fastsatte rammer skal kommunerne sikres retten til på eget ansvar at regulere samtlige lokale forhold. Inden for rammerne af deres lovbestemte opgaver og inden for de i loven fastsatte rammer, skal sammenslutninger af kommuner ligeledes have ret til selvforvaltning. Garantien for selvforvaltning omfatter også grundlagene for den økonomiske selvforvaltning; disse grundlag omfatter kommunernes ret til at opkræve skatter, der er baseret på økonomisk formåen og ret til at fastsætte de satser, der skal gælde.«

- 9 Den forelæggende ret fortolker denne bestemmelse således, at selvforvaltningen, som forfatningsretligt er garanteret kommunerne, giver dem krav på, at der tages hensyn til deres interesser, når foranstaltninger uden for deres kommunale område har varig indvirkning på udviklingen i kommunen eller varigt opstiller hindringer for en tilstrækkelig konkret og fast kommunalplan. Dette gælder også i forhold til foranstaltninger uden for kommunen i det omfang, det er åbenbart, at kommunen er særligt berørt.

Twisten i hovedsagen og de præjudicielle spørgsmål

- 10 Stadt Papenburg er en havneby i Niedersachsen, som ligger ved floden Ems i Niedersachsen, og som har et skibsværft.
- 11 For at gøre det muligt for skibe med en dybgang på 7,3 meter at sejle mellem skibsværftet og Nordsøen, skal Ems gøres dybere gennem »nødvendige opmudringer«. Ved en afgørelse truffet den 31. maj 1994 af Wasser- und Schifffahrtsdirektion Nordwest (Sø- og skibsfartsdirektoratet) blev der givet Stadt Papenburg, Landkreis Emsland, og

Wasser- und Schiffsamt Emden (Sø- og skibsfartskontoret) tilladelse til efter behov at opmudre denne flod. Denne afgørelse er endelig og indebærer i henhold til tysk ret, at der anses at være givet tilladelse til fremtidige »nødvendige opmudringer«.

- 12 Dele af floden Ems, der ligger nedstrøms fra Stadt Papenburgs kommunegrænse under betegnelsen »Unterems und Außenems« (nedre Ems og øvre Ems), blev den 17. februar 2006 af Forbundsrepublikken Tyskland indberettet til Kommissionen som en mulig lokalitet af fællesskabsbetydning som omhandlet i habitatdirektivet.
- 13 Kommissionen optog disse dele af Ems på sit udkast til en liste over lokaliteter af fællesskabsbetydning. I henhold til habitatdirektivets artikel 4, stk. 2, første afsnit, anmodede Kommissionen Forbundsrepublikken Tyskland om at give sit samtykke hertil.
- 14 Den 20. februar 2008 anlagde Stadt Papenburg sag ved Verwaltungsgericht Oldenburg med påstand om, at Forbundsrepublikken Tyskland blev pålagt ikke at give sit samtykke. Stadt Papenburg gjorde gældende, at denne medlemsstats samtykke udgjorde en tilsidesættelse af den ret til selvforvaltning, som byen i henhold til tysk forfatningsret råder over.
- 15 Som havne- og værftsby mener Stadt Papenburg, at dens planlægning og investeringer samt økonomiske udvikling afhænger af muligheden for, at Ems stadig kan besejles med store skibe. Hvis Unter- und Außenems optages på listen over lokaliteter af fællesskabsbetydning, frygter byen, at de for besejlingen nødvendige opmudringer fremover i hvert enkelt tilfælde vil skulle underkastes en undersøgelse i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3 og 4.

- 16 Forbundsrepublikken Tyskland har nedlagt påstand om frifindelse. Forbundsrepublikken har gjort gældende, at det ville være en tilsidesættelse af fællesskabsretten, hvis den ved afgørelsen af, om der skulle gives det i hovedsagen omhandlede samtykke, skulle tage hensyn til de interesser, som Stadt Papenburg har gjort gældende. Medlemsstaten kan i henhold til habitatdirektivets artikel 4, stk. 2, første afsnit, kun træffe afgørelse om at give samtykke på grundlag af miljøbeskyttelseskriterier.
- 17 Ved kendelse af 31. marts 2008, der er blevet retskraftig, har Verwaltungsgericht Oldenburg imødekommet Stadt Papenburgs begæring om foreløbige forholdsregler og har pålagt Forbundsrepublikken Tyskland ikke at give sit samtykke, indtil der afsiges dom i sagen.
- 18 På denne baggrund har Verwaltungsgericht Oldenburg besluttet at udsætte sagen og at forelægge Domstolen følgende præjudicielle spørgsmål:
- » 1) Åbner [habitatdirektivets] artikel 4, stk. 2, første afsnit, mulighed for, at en medlemsstat i forhold til en eller flere lokaliteter nægter at give sit samtykke til det af Kommissionen udarbejdede udkast til en liste over lokaliteter af fællesskabsbetydning, hvis dette sker af andre grunde end naturbeskyttelse?
 - 2) Hvis spørgsmål 1 besvares bekræftende: Omfatter disse grunde også kommuners eller kommunesammenslutningers interesser, navnlig disses planlægning, hensigter om planlægning og andre interesser med henblik på den videre udvikling af deres eget område?
 - 3) Hvis spørgsmål 1 og 2 besvares bekræftende: Kræves det i henhold til tredje betragtning til [habitatdirektivet], direktivets artikel 2, stk. 3, eller andre fælles-

skabsretlige bestemmelser, at medlemsstaterne og Kommissionen tager hensyn til sådanne grunde i forbindelse med samtykke til og opstillingen af listen over lokaliteter af fællesskabsbetydning?

- 4) Hvis spørgsmål 3 besvares bekræftende: Vil en kommune, der berøres af optagelsen af en bestemt lokalitet på listen, efter den endelige vedtagelse af listen — ud fra et fællesskabsretligt synspunkt — under en retssag kunne gøre gældende, at listen er i strid med fællesskabsretten, fordi der ikke er taget hensyn til eller ikke er taget tilstrækkeligt hensyn til dens interesser?

- 5) Skal løbende foranstaltninger til vedligeholdelse af sejlrenden i flodmundinger, som der i henhold til national ret allerede var givet endelig tilladelse til inden udløbet af fristen for gennemførelsen af [habitatdirektivet], underkastes en vurdering af virkningerne på lokaliteten i henhold til direktivets artikel 6, stk. 3 og 4, hvis foranstaltningerne fortsætter efter områdets optagelse på listen over lokaliteter af fællesskabsbetydning?«

Om begæringen om genåbning af den mundtlige forhandling

- 19 Ved dokument indleveret til Domstolens Justitskontor den 17. september 2009 har Stadt Papenburg begæret genåbning af den mundtlige forhandling i henhold til procesreglementets artikel 61.

- 20 Stadt Papenburg har til støtte for sin begæring anført, at generaladvokaten i dennes forslag til afgørelse formulerede sit forslag til besvarelse af det femte præjudicielle spørgsmål på en måde, så beskrivelsen af de faktiske omstændigheder kunne vildlede Domstolen. I modsætning til, hvad generaladvokaten lod antyde, har Stadt Papenburg navnlig understreget, at afgørelsen om tilladelse truffet den 31. maj 1994 af Wasser- und Schifffahrtsdirektion Nordwest, hvorved der blev givet Stadt Papenburg, Landkreis Emsland, og Wasser- und Schifffahrtsamt Emden tilladelse til efter behov at opmudre Ems, ikke er den første afgørelse af denne art vedrørende besejlingen af Ems. I øvrigt mener Stadt Papenburg ikke, at der er grund til at anse Ems for en flod, som i sin naturlige tilstand kan besejles af skibe med en dybgang på 6,3 meter. Denne

omstændighed er følgen af tidligere tilladte opmudringer. Endelig bestrider Stadt Papenburg også de af generaladvokaten fremførte argumenter til støtte for dennes besvarelse af det første spørgsmål.

- 21 Det skal i denne forbindelse bemærkes, at Domstolen, efter at have hørt generaladvokaten eller på parternes begæring, i overensstemmelse med artikel 61 i Domstolens procesreglement *ex officio* kan træffe bestemmelse om genåbning af den mundtlige forhandling, såfremt den finder, at sagen er utilstrækkeligt oplyst, eller at sagen skal afgøres på grundlag af et argument, som ikke har været drøftet af parterne (jf. bl.a. dom af 26.6.2008, sag C-284/06, *Burda*, Sml. I, s. 4571, præmis 37, og af 8.9.2009, sag C-42/07, *Liga Portuguesa de Futebol Profissional og Bwin International*, Sml. I, s. 7633, præmis 31).
- 22 Med sine påstande synes Stadt Papenburg i det foreliggende tilfælde nærmere bestemt at gøre gældende, dels at visse faktiske omstændigheder, som generaladvokaten bygger sin analyse på, er upræcise, dels at generaladvokaten har anlagt en urigtig fortolkning af habitatdirektivets artikel 4, stk. 2, første afsnit.
- 23 Hvad angår det første argument skal det bemærkes, at ifølge artikel 234 EF, som er baseret på en klar adskillelse mellem de nationale retters og Domstolens funktioner, har Domstolen alene kompetence til at træffe afgørelse vedrørende fortolkningen og gyldigheden af en fællesskabsforskrift på grundlag af de faktiske omstændigheder, sådan som de er beskrevet af den nationale ret (jf. bl.a. dom af 16.3.1978, sag 104/77, *Oehlschläger*, Sml. s. 791, præmis 4, og af 16.9.1999, sag C-435/97, *WWF m.fl.*, Sml. I, s. 5613, præmis 31), idet disse omstændigheder, sammenholdt med de retlige oplysninger, den forelæggende ret har fremlagt, gør det muligt for Domstolen at give en brugbar besvarelse af de stillede spørgsmål (jf. i denne retning bl.a. dom af 11.9.2008, sag C-11/07, *Eckelkamp m.fl.*, Sml. I, s. 6845, præmis 28).

- 24 Det skal fastslås, at forelæggelsesafgørelsen indeholder alle de nødvendige oplysninger for, at Domstolen kan give en brugbar besvarelse af de spørgsmål, den er blevet forelagt, og navnlig af det første spørgsmål.
- 25 Hvad angår det andet argument er det tilstrækkeligt at fastslå, at der ikke i Stadt Papenburgs begæring henvises til noget forhold, hvoraf det kan udledes, at der er behov for en genåbning af den mundtlige forhandling.
- 26 Efter at have hørt generaladvokaten bestemmer Domstolen således, at det er uforholdent at anordne genåbning af den mundtlige forhandling.

Om de præjudicielle spørgsmål

Det første spørgsmål

- 27 Det skal påpeges, at habitatdirektivets artikel 4, stk. 2, første afsnit, bestemmer, at Kommissionen på grundlag af kriterierne i bilag III, etape 2, til dette direktiv og efter samtykke fra hver medlemsstat opstiller et udkast til en liste over lokaliteter af fællesskabsbetydning for hver enkelt af de biogeografiske områder, der er nævnt i dette direktivs artikel 1, litra c), nr. iii), på grundlag af medlemsstaternes lister.
- 28 Bilag III til habitatdirektivet, som vedrører kriterier for udvælgelse af de lokaliteter, der kan udpeges som lokaliteter af fællesskabsbetydning og som særlige bevaringsområder, opregner hvad angår etape 2 i dette bilag kriterier for at bedømme fællesskabsbetydningen af lokaliteter på de nationale lister.

- 29 Disse bedømmelseskriterier er dog fastsat under hensyn til formålet bestående i at bevare naturtyper eller vilde dyr og planter efter bilag I eller bilag II til habitatdirektivet, samt til formålet bestående i at sikre sammenhængen i Natura 2000, nemlig det europæiske økologiske net af særlige bevaringsområder som omhandlet i habitatdirektivets artikel 3, stk. 1.
- 30 Det følger heraf, at habitatdirektivets artikel 4, stk. 2, første afsnit, ikke som sådan, når Kommissionen med hver enkelt medlemsstats samtykke opstiller et udkast til en liste over lokaliteter af fællesskabsbetydning, foreskriver, at der skal tages andre hensyn i betragtning end dem, der vedrører bevarelse af naturtyper samt vilde dyr og planter og oprettelsen af nettet »Natura 2000«.
- 31 Hvis det under den ved habitatdirektivets artikel 4, stk. 2, første afsnit, regulerede udlægningsprocedure var muligt for medlemsstaterne ikke at give deres samtykke af andre grunde end dem, der vedrører naturbeskyttelsen, ville det dermed bringe opnåelsen af det i habitatdirektivets artikel 3, stk. 1, opstillede mål i fare, nemlig oprettelsen af nettet »Natura 2000«, som består af lokaliteter, der omfatter de naturtyper, der er nævnt i bilag I til dette direktiv, og levesteder for de arter, der er nævnt i bilag II til direktivet, og som skal sikre opretholdelse eller i givet fald genopretning af en gunstig bevaringsstatus for de pågældende naturtyper og levestederne for de pågældende arter i deres naturlige udbredelsesområde
- 32 Dette ville navnlig være tilfældet, hvis medlemsstaterne kunne nægte at give deres samtykke på grund af økonomiske, sociale eller kulturelle behov samt regionale eller lokale særpræg, som habitatdirektivets artikel 2, stk. 3, henviser til, og som i øvrigt ikke — som generaladvokaten har anført i punkt 38 i sit forslag til afgørelse — udgør en selvstændig fravigelse af den generelle beskyttelsesordning, som dette direktiv har indført.
- 33 Det første spørgsmål skal derfor besvares med, at habitatdirektivets artikel 4, stk. 2, første afsnit, skal fortolkes således, at den ikke åbner mulighed for, at en medlemsstat i forhold til optagelsen af en eller flere lokaliteter på det af Kommissionen udarbejdede

udkast til en liste over lokaliteter af fællesskabsbetydning nægter at give sit samtykke, hvis dette sker af andre grunde end naturbeskyttelse.

Det andet til fjerde spørgsmål

- 34 Henset til besvarelsen af det første spørgsmål, er det ufornuddent at besvare det andet, tredje og fjerde spørgsmål.

Det femte spørgsmål

- 35 Med sit femte spørgsmål ønsker den forelæggende ret nærmere bestemt oplyst, hvorvidt løbende foranstaltninger til vedligeholdelse af den i hovedsagen omhandlede sejlrende i flodmundingen, som ikke er direkte forbundet med eller nødvendige for lokalitetens forvaltning, og som der i henhold til national ret allerede er givet tilladelse til inden udløbet af fristen for gennemførelsen af habitatdirektivet, i det omfang foranstaltningerne kan påvirke den omhandlede lokalitet væsentligt, skal underkastes en vurdering af virkningerne på denne lokalitet i henhold til habitatdirektivets artikel 6, stk. 3 og 4, hvis foranstaltningerne fortsætter efter områdets optagelse på listen over lokaliteter af fællesskabsbetydning i henhold til dette direktivs artikel 4, stk. 2, tredje afsnit.
- 36 Det følger af habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, første punktum, at der ikke kan gives tilladelse til en plan eller et projekt, som kan påvirke den omhandlede lokalitet væsentligt, uden en forudgående vurdering af deres virkninger på lokaliteten (dom af 7.9.2004, sag C-127/02, Waddenvereniging og Vogelbeschermingsvereniging, Sml. I, s. 7405, præmis 22).

- 37 Indledningsvis skal det således undersøges, hvorvidt de i hovedsagen omhandlede opmudringsarbejder henhører under begrebet plan eller projekt i habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, første punktum.
- 38 Det skal i denne forbindelse påpeges, at Domstolen, der allerede har fastslået, at habitatdirektivet ikke definerer begreberne »plan« og »projekt«, har udtalt, at begrebet »projekt« i artikel 1, stk. 2, i Rådets direktiv 85/337/EØF af 27. juni 1985 om vurdering af visse offentlige og private projekters indvirkning på miljøet (EFT L 175, s. 40) er relevant med henblik på at klarlægge begrebet »plan« eller »projekt« i habitatdirektivets forstand (dommen i sagen Waddenvereniging og Vogelbeschermingsvereniging, præmis 23, 24 og 26).
- 39 Virksomhed, som består i opmudringer af en sejlrende, kan dog henhøre under begrebet »projekt« i den forstand, hvori begrebet anvendes i artikel 1, stk. 2, andet led, i direktiv 85/337, der omhandler »andre indgreb i det naturlige miljø eller i landskaber, herunder sådanne, der tager sigte på udnyttelse af ressourcer i undergrunden«.
- 40 En sådan virksomhed kan således anses for at være omfattet af begrebet »projekt« i habitatdirektivets artikel 6, stk. 3.
- 41 Den omstændighed, at der i henhold til national ret er givet endelig tilladelse til den nævnte virksomhed inden udløbet af fristen for gennemførelsen af habitatdirektivet, udgør herefter ikke i sig selv en hindring for, at denne virksomhed ved hvert indgreb i sejlrenden ville kunne anses for et særskilt projekt i habitatdirektivets forstand.
- 42 Hvis det forholdt sig anderledes, ville disse opmudringsarbejder af den omhandlede sejlrende, som ikke er direkte forbundet med eller nødvendige for lokalitetens forvaltning, i det omfang de kan påvirke den omhandlede lokalitet væsentligt, på forhånd altid være unddraget en forudgående vurdering af deres indvirkning på denne

lokalitet som omhandlet i habitatdirektivets artikel 6, stk. 3, samt være unddraget den i samme artikels stk. 4 fastsatte procedure.

43 Således ville opnåelsen af formålet bestående i at bevare naturtyper samt vilde dyr og planter som omhandlet i habitatdirektivet risikere ikke at være sikret fuldt ud.

44 I modsætning til det, Stadt Papenburg og Kommissionen har gjort gældende, er retssikkerhedsprincippet eller princippet om beskyttelse af den berettigede forventning ikke til hinder for, at opmudringerne af den i hovedsagen omhandlede sejlrende — uanset at der i henhold til national ret er givet permanent tilladelse hertil — underkastes den i habitatdirektivets artikel 6, stk. 3 og 4, fastsatte procedure som særskilte og successive projekter.

45 Hvad angår retssikkerhedsprincippet bemærkes, at dette navnlig kræver, at retsregler, som har bebyrdende retsvirkninger for borgerne, skal være klare og præcise og deres anvendelse forudsigelig for borgerne (dom af 7.6.2005, sag C-17/03, VEMW m.fl., Sml. I, s. 4983, præmis 80). Dette er dog tilfældet med hensyn til habitatdirektivet i forhold til den i hovedsagen omhandlede situation.

46 Hvad angår princippet om beskyttelse af den berettigede forventning skal det fastslås, at det følger af fast retspraksis, at en ny regel finder øjeblikkelig anvendelse på endnu ikke indtrådte virkninger af en situation, der er opstået, mens den gamle regel var gældende, og at anvendelsesområdet for princippet om beskyttelse af den berettigede forventning ikke må udvides i en sådan grad, at princippet generelt forhindrer, at en ny ordning kan finde anvendelse på de fremtidige virkninger af situationer, som er opstået under en tidligere ordning (jf. bl.a. dom af 29.1.2002, sag C-162/00, Pokrzeptowicz-Meyer, Sml. I, s. 1049, præmis 50 og 55).

- 47 Endelig skal det fastslås, at hvis de i hovedsagen omhandlede vedligeholdelsesarbejder, bl.a. i lyset af deres tilbagevendende karakter eller betingelserne for deres udførelse, kan anses for at udgøre et enkeltstående arbejde — navnlig når de har til formål at bevare en vis dybde i sejlrenden gennem regelmæssige og nødvendige opmudringer med henblik herpå — kan disse vedligeholdelsesarbejder anses for et og samme projekt som omhandlet i habitatdirektivets artikel 6, stk. 3.
- 48 I så fald er et sådant projekt, der inden udløbet af fristen for gennemførelsen af habitatdirektivet er blevet godkendt, ikke underlagt dette direktivs bestemmelser om den forudgående vurdering af projektets indvirkninger på den omhandlede lokalitet (jf. i denne retning dom af 23.3.2006, sag C-209/04, Kommissionen mod Østrig, Sml. I, s. 2755, præmis 53-62).
- 49 Eftersom den omhandlede lokalitet i overensstemmelse med habitatdirektivets artikel 4, stk. 2, tredje afsnit, er opført på den af Kommissionen vedtagne liste over lokaliteter, der er udvalgt som lokaliteter af fællesskabsbetydning, falder udførelse af et sådant projekt alligevel ind under anvendelsesområdet for dette direktivs artikel 6, stk. 2, som gør det muligt at opfylde hovedmålsætningen om bevaring og beskyttelse af kvaliteten af miljøet, herunder bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter, og fastsætter en forpligtelse til generel beskyttelse, der består i at undgå forringelse samt forstyrrelser, der kan få væsentlige virkninger med hensyn til dette direktivs målsætninger (jf. dommen i sagen Waddenvereniging og Vogelbeschermingsvereniging, præmis 37 og 38, samt dom af 13.1.2005, sag C-117/03, Dragaggi m.fl., Sml. I, s. 167, præmis 25). Inden Kommissionen har vedtaget den nævnte liste, må en sådan lokalitet i det omfang, den allerede er opført på en national liste, der er sendt til Kommissionen med henblik på optagelse på Fællesskabets liste, ikke i henhold til habitatdirektivets artikel 4, stk. 1, være genstand for indgreb, som kan bringe dens økologiske kendetegn i alvorlig fare (dom af 14.9.2006, sag C-244/05, Bund Naturschutz in Bayern m.fl., Sml. I, s. 8445, præmis 44 og 47).
- 50 I lyset af det ovenstående skal det femte spørgsmål besvares med, at habitatdirektivets artikel 6, stk. 3 og 4, skal fortolkes således, at løbende foranstaltninger til vedligeholdelse af en sejlrende i flodmundinger, som ikke er forbundet med eller nødvendige for lokalitetens forvaltning, og som der i henhold til national ret allerede er givet tilladelse til inden udløbet af fristen for gennemførelsen af habitatdirektivet, i det

omfang foranstaltningerne udgør et projekt og kan påvirke den omhandlede lokalitet væsentligt, skal underkastes en vurdering af deres indvirkning på denne lokalitet i henhold til disse bestemmelser, hvis foranstaltningerne fortsætter efter områdets optagelse på listen over lokaliteter af fællesskabsbetydning i henhold til dette direktivs artikel 4, stk. 2, tredje afsnit.

- 51 Hvis disse vedligeholdelsesarbejder bl.a. i lyset af deres tilbagevendende karakter eller betingelserne for deres udførelse kan anses for at udgøre et enkeltstående arbejde — navnlig når de har til formål at bevare en vis dybde i sejlrenden gennem regelmæssige og nødvendige opmudringer med henblik herpå — kan disse vedligeholdelsesarbejder anses for et og samme projekt som omhandlet i habitatdirektivets artikel 6, stk. 3.

Sagens omkostninger

- 52 Da sagens behandling i forhold til hovedsagens parter udgør et led i den sag, der verserer for den forelæggende ret, tilkommer det denne at træffe afgørelse om sagens omkostninger. Bortset fra nævnte parter udgifter kan de udgifter, som er afholdt i forbindelse med afgivelse af indlæg for Domstolen, ikke erstattes.

På grundlag af disse præmisser kender Domstolen (Anden Afdeling) for ret:

- 1) **Artikel 4, stk. 2, første afsnit, i Rådets direktiv 92/43/EØF af 21. maj 1992 om bevaring af naturtyper samt vilde dyr og planter, som ændret ved Rådets direktiv 2006/105/EF af 20. november 2006, skal fortolkes således, at den ikke åbner mulighed for, at en medlemsstat i forhold til optagelsen af en eller flere**

lokaliteter på det af Europa-Kommissionen udarbejdede udkast til en liste over lokaliteter af fællesskabsbetydning nægter at give sit samtykke, hvis dette sker af andre grunde end naturbeskyttelse.

- 2) Artikel 6, stk. 3 og 4, i direktiv 92/43, som ændret ved direktiv 2006/105, skal fortolkes således, at løbende foranstaltninger til vedligeholdelse af en sejlrende i flodmundinger, som ikke er forbundet med eller nødvendige for lokalitetens forvaltning, og som der i henhold til national ret allerede er givet tilladelse til inden udløbet af fristen for gennemførelsen af direktiv 92/43, som ændret ved direktiv 2006/105, i det omfang foranstaltningerne udgør et projekt og kan påvirke den omhandlede lokalitet væsentligt, skal underkastes en vurdering af deres indvirkning på denne lokalitet i henhold til disse bestemmelser, hvis foranstaltningerne fortsætter efter områdets optagelse på listen over lokaliteter af fællesskabsbetydning i henhold til dette direktivs artikel 4, stk. 2, tredje afsnit.

Hvis disse vedligeholdelsesarbejder bl.a. i lyset af deres tilbagevendende karakter eller betingelserne for deres udførelse kan anses for at udgøre et enkeltstående arbejde — navnlig når de har til formål at bevare en vis dybde i sejlrenden gennem regelmæssige og nødvendige opudringer med henblik herpå — kan disse vedligeholdelsesarbejder anses for et og samme projekt som omhandlet i artikel 6, stk. 3, i direktiv 92/43, som ændret ved direktiv 2006/105.

Underskrifter